

З ІСТОРІЇ МИСТЕЦЬКИХ ВИСТАВОК У МУКАЧЕВІ

УДК 7.091.8 (477.87)

Антіла КОПРИВА,

доцент, кандидат мистецтвознавства

Анотація. У статті представлено історичні відомості про виставки, що відбувалися в місті Мукачеві протягом кінця ХІХ – початку ХХІ століття. На основі дослідження місцевої періодики виокремлено основні мистецькі події та виставки, визначено місця їх проведення. Дано узагальнену інформацію про сучасні тенденції у виставковій діяльності міста.

Ключові слова: мистецтво, виставка, картини, експозиція, галерея, художник.

Місто над Латорицею унікальне не тільки своєю тисячолітньою історією, воно є колискою відомих художників світового рівня, котрі прославляли і прославляють наш край. Адже саме тут народилися живописці, які були серед найкращих не тільки у межах Австро-Угорщини, а відігравали визначальну роль у найбільших мистецьких центрах Європи - Парижі, Мюнхені та Відні. Такими знаковими особистостями у ХІХ – на початку ХХ століття були Теодор Бйом (1822-1889), Міхай Мункачі (1844-1900) та Берталан Карловський (1858-1939). Але в ці часи на території сучасного Закарпаття ще не було ані можливості здобуття художньої освіти, ані належних умов для виставкової діяльності. Тому той, хто мав талант, жадобу до навчання і самовдосконалення на творчій ниві, їхав у мистецькі виші до Будапешта, Мюнхена, Відня або Парижа, де і продовжував свою творчу кар'єру.

Відомо, що в Мукачеві систематично виставляли власні твори та роботи своїх вихованців місцеві вчителі малювання ще з кінця ХІХ століття: Я.Загораї (вчитель рисунку Мукачівської гімназії, художник мукачівського р.к. єпископату), Я. Янкович (вчитель, директор Мукачівського етнографічного музею), Є. Морвої (вчитель рисунку єврейської гімназії) та вчителі Мукачівської горожанської школи.

З періодики 1895 року цікавою є одна з перших публікацій про виставку фотографії під назвою «Фотопластикум», яка вперше прославляє діяльність мукачівських фотографів, що здобули неабияку славу та нагороди у Будапешті та Європі. А

вже через три роки читаємо, що у власній майстерні на вулиці І. Зріні відкрив персональну виставку Янош Загораї. Але особливої актуальності виставкова діяльність в Мукачеві починає набувати з початку ХХ століття, коли у жовтні 1904 року вперше у приміщенні міського «Казино» проводиться виставка Угорського національного салону. За гостинність та культурно освічену публіку художники тодішньої столиці висловлюють щире подяку місту. Саме після цієї виставки Мукачівським відділенням Угорського національного банку було закуплено відому картину «Дезертир» Імре Ревеса, який був найулюбленішим учнем М.Мункачі та, як колись і наставник, у 1889 році на всесвітній виставці у Парижі завоював срібну медаль. Також знаковими можна назвати виставки будапештських символістів і натуралістів у 1910 році та масштабну експозицію картин найсучасніших угорських художників того часу Івані Гюнвальда, Ленца, Сюле, Нярої, Глатер, Олдьої, Комаромі-Кац, Уйварі, Дудіч, Юско у 1928 році. Ці виставки відкривали очі мукачівським громадянам на найсучасніші тенденції світового мистецтва і завжди викликали великий інтерес, жваві дискусії та позитивні реакції мукачівської інтелігенції, про що дізнаємося з тодішньої місцевої преси.

На початку ХХ століття основними центрами культурних подій та масштабних виставок у м. Мукачеві були готель «Стар», мукачівське «Казино», кав'ярня «Паннонія», салон-рамарня «Танненбаум», а також приміщення мукачівських освітніх закладів, міської ратуші, художніх майстерень.

У чехословацький період з 1921 року в Мукачеві розпочинає свою діяльність «Мистецький клуб», або, як пізніше його називають, «Русинський клуб живописців» (Ruszinszkói Festőművészek klubja) під головуванням відомого на той час художника Ю. Вірагом. Члени клубу, зокрема недавні випускники Угорської королівської академії мистецтв, майбутні фундатори художньої освіти на Закарпатті А. Ерделі та Й. Бокшай, щороку проводили звітні виставки в кінці року в м. Мукачеві, а взимку в м. Берегові.

У 30-х рр. місто над Латорицею приваблювало чимало видатних постатей з персональними виставками: Мунд Х. (1929-30), Івані Гюнвальд Б., Руднаї Ю., Манхаймер Я., Лакош А. (1931), Ротманн М. (1931), Габа Ф. (1932), Ерделі А. (1934), Ерделі Я. (1934), Келемен Й. (1934), Дван Шарпатакі Л. (1935) Апаті Абкорович Б. (1937) та ін.

Систематичними виставками прикладного мистецтва з 1901 року духовно збагачували наших земляків Мукачівська промислова школа та Мукачівське об'єднання жінок. А в місцевій періодиці ми часто зустрічаємо відомі персоналії, які працювали у декоративно-прикладному мистецтві (Іда Валентіні, Ірина Варга, Іштван Біров) та скульптурі (Олена Мондич, Юлій Адам, Режо Ортман, Янош Пак). Твори цих митців неодноразово представлялися на міських виставках, а частина з них і донині прикрашає наше місто.

У радянський період мистецтво Мукачева більше зосереджувалося в художньо-промислових комбінатах та українській організації спілки художників СРСР, тому централізована вертикаль політики комуністичної партії та ідеологія не допускали автономних проявів серед творчої інтелігенції. Але митці все ж таки знаходили можливість організовувати виставки і в таких умовах. У цей період виставковими залами стають фойє Російського драматичного театру міста та занедбана каплиця Св. Йосифа при римо-католицькій церкві. Відновлення виставкової діяльності відноситься аж до 70-х років, коли у Мукачеві активно починає працювати вже четверте покоління Закарпатських художників (І. Бровді, Л. Бровді, З. Мичка, Р. Віллашек, Т. Йордан, Ю. Сяркевич, І. Матіко, Л. Матіко та ін.) під опікуванням подружжя Герців, В. Бурча та наставників з обласного центру А. Коцки, А. Кашая, Г. Глюка, В. Микити, А. Шепи та ін. Систематично організовуються спільні, а пізніше персональні мистецькі виставки.

У часи бурхливих перемін та становлення незалежної України когорта мукачівських художників дедалі активніше поповнювалася талановитою молоддю, що брала активну участь у всеукраїнських та міжнародних виставках і пленерах. Завдяки цьому постала проблема заснування міської картинної галереї. Так, вперше в історії Мукачева у 1996 році з ініціативи живописця Золтана Мички та інших художників тодішній мер міста Іван Ільтьо не тільки схвалює ідею створення виставкового центру, а й надає імпозантне приміщення для повноцінного функціонування Мукачівської картинної галереї, аналогів якій у Закарпатті на той час не було. У ХХІ столітті Віктор Балоба, Василь Петьовка, Золтан Ленд'єл та інші патріоти культури рідного краю докладають чимало зусиль для популяризації мистецтва в Мукачеві і за його межами та ви-

ступають донаторами важливих мистецьких подій, зокрема творчих пленерів.

З часу заснування галереї пройшло 16 років. На її рахунку ціла низка виставок та творчих акцій, що стали важливими, а деякі знаковими в історичному аспекті міста над Латорицею. Приміром, у 1997 році виставка із фондів трьох найбільших християнських конфесій міста дозволила ознайомитися відвідувачам із картинами відомих майстрів Віктора Мадараса, Яноша Загораї, Юлія Вірага, Самуїла Берегі, іконописом та іншим церковним приладдям. Також тут часто експонуються твори корифеїв Закарпатської школи живопису Г. Глюка, А. Кашшая, А. Коцки, Ф. Манайла, З. Шолтеса, В. Бурча та ін. Ретроспективні виставки відомих художників краю мають неабияке значення для місцевої публіки та творчої молоді. Назвемо тільки декілька із них: меморіальні виставки Г. Глюка, А. Кашшая, Ф. Манайла, З. Шолтеса, В. Габди, М. Митрика, персональні виставки словацьких та угорських художників Ш. Бубана, І. Кресила та ін. Тісна співпраця картинної галереї із фондом Гортобадбського пленеру у першому десятилітті ХХІ століття започаткувала ідею ряду спільних виставок видатних художників Угорщини, Румунії, Сербії, Словаччини, Росії, Німеччини, Австрії, Японії, Ізраїлю та інших країн Європи. Сьогодні картинна галерея надає підтримку місцевим художникам та талановитій молоді міста. Вже традиційними стали виставки з кращих робіт студентів Закарпатського художнього інституту та Мукачівського державного університету, де творча молодь має можливість представити також власні креативні ідеї місту. Також щороку в якості підтримки проводяться благодійні виставки картин та творів ручної роботи дітей-інвалідів, що свідчить про неабияку турботу міста про людей з обмеженими фізичними можливостями.

Сьогодні, в часи наукового прогресу та інтенсивної динаміки розвитку людства, інколи необхідно зупинитися хоча б для того, щоб оглянутися навколо і побачити ту красу, якої в стрімкому житті ми просто не помічаємо. Тому одним із основних завдань Мукачівської картинної галереї є донести людству красу у всій своїй досконалості крізь призму поглядів людей, котрі все своє життя присвятили мистецтву. Це і є та місія, яку Мукачівська галерея сумлінно виконує.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фединець Ч. Образотворче та прикладне мистецтво // Закарпаття 1919-2009 років: історія, політика, культура / україномовний варіант українсько-угорського видання / Під ред. М. Вегеша, Ч. Фединець; [Редколег. Ю. Остапець, Р. Офіцинський, Л. Сорко, М.Токар, С.Черничко; Відп. за вип. М. Токар]. – Ужгород: Видавництво «Ліра», 2010.
2. Az Óslakó (щотижневик) II. 1928. szep. 16.38.
3. Az Óslakó (щотижневик). II. 1928. nov. 4.45.
4. Az Óslakó (щотижневик). V. 1931. máj. 10.19.
5. Kárpáti Híradó (щотижневик). XVI. 1939. dec.16.227.
6. Kőzélet (щомісячник). I. 1929. okt. 13.7.
7. Munkács (щотижневик), XIII. 1896. nov. 8.45.
8. Munkács (щотижневик), VII. 1898. nov. 13.46.
9. Munkács (щотижневик), XXIII. 1904. okt. 30.44.
10. Munkácsi Hírlap (щотижневик). VI. 1910. máj. 29.22.
11. Munkácsi közlöny (щотижневик). I. 1934. dec.20.285.
12. Popovics B. Munkács kulturtörténete a korabeli sajtó tükrében. – Ужгород: видавництво ВАТ Патент. 2005. – 357 с.

ART EXHIBITIONS HISTORY IN MUKACHEVO

Attila KOPRYVA,

Associate Professor, Doctor of Arts

Annotation. *The article presents historical information about the exhibitions that took place in the city of Mukachevo during the late nineteenth – early XXI century. Based on research of local periodicals special attention paid to major art events and exhibitions and to the place they were held at are allocated. The general information about current trends in the exhibition of the city is given.*

Key words: *art, exhibition, paintings, exhibition, gallery, artist.*